

Punkaharju kansallismaisemana ja sen merkitys paikallisille asukkaille vuonna 2019

Salla Marjakangas

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Kulttuuriantropologian kandidaatintutkielma

Syksy 2019

Sisältö

1.	Johdanto	3
1.1	Tutkimuskohde ja -tavoitteet	3
1.2	Keskeiset käsitteet ja tutkimusaineisto	4
2.	Punkaharju	6
2.1	Harjun, sen sijainnin ja maisemakuvauksen lähtökohtia	6
2.2	Punkaharju matkailukohteena	7
2.3	Punkaharju kansallismaisemana	9
3.	Punkaharjun merkitykset paikallisille	11
3.1	Henkilökohtaiset merkitykset	11
3.2	Sosiaaliset merkitykset	13
3.3	Luontoarvot ja maisemakuvaukset	15
3.4	Kansallismaisema	18
4.	Yhteenveto	20
	Lähteet	22
	Liite	25
	Haastattelurunko	25

1. Johdanto

”Epätietoista on, milloin Punkaharju on ihanimmillaan. Muutamista se on verraton silloin, kun aurinko kohoaa Puruveden takaa ja ulapat kimaltelevat ja koivujen lehdet näyttävät läpikuultavilta aamuruskossa. Toiset pitävät sitä ihanimpana silloin, kun kuu paistaa Pihlajaveteen ja harjun vastakkainen sivu on synkässä varjossa. Varmaa vain on, että olkoonpa ilta tahi aamu, kesäyö tai auringonpaiste, maassamme ei ole kauniimpaa huvipuistoa.” (Topelius, 1951: 58–59.)

Näin kuvailee Zachris Topelius Punkaharjua koko kansalle tutussa *Maamme*-kirjassa, jota käytettiin julkaisunsa jälkeen (ruots. 1875 ja suom. 1876) kansakoulun oppikirjana 1950-luvulle saakka (Historia ja maantiede, topelius.fi, luettu 13.11.2019). Punkaharjusta on tullut monivaiheisen historiansa kautta yksi Suomen tunnetuimmista maisemista ja osa suomalaista maisemakuvaa.

1.1 Tutkimuskohde ja -tavoitteet

Punkaharju on jääkauden lopulla jääjoen kasaama harjumuodostelma, joka sijaitsee Itä-Suomessa Etelä-Savon maakunnassa. Punkaharjun kunta yhdistyi osaksi Savonlinnan kaupunkia vuonna 2013 kuntaliitosten myötä (Hytönen, 2013, theseus.fi, luettu 10.11.2019.) Punkaharjulla on pitkä historia niin matkailukohteena kuin taiteilijoiden inspiraation lähteenäkin. Muun muassa edellä mainittu Topelius sai Punkaharjulta vaikutteita teoksiinsa, ja harjulle on pystytetty muistomerkki myös koko kansan tuntemalle runoilijalle J.L. Runebergille. Punkaharju on ollut luonnonsuojelualueena jo vuodesta 1843, jolloin harjuaueelle perustettiin kruununpuisto. Tämä tekee Punkaharjusta Yhdysvalloissa sijaitsevia Yellowstonia ja Yosemiten laaksoa vanhemman luonnonsuojelualueen. (Häggman, 2005: 187–192, 198.) Tittelinsä kansallismaisemana se sai vuonna 1992, jolloin myös 26 muuta suomalaista maisemaa julistettiin kansallismaisemiksi Suomi 75 -juhlavuoden kunniaksi (Kansallismaisemat, 2013, luettu 10.11.2019).

Punkaharjulla on ollut suuri rooli Suomen edustamisessa niin kotimaassa kuin ulkomaillakin. 1800-luvulla Punkaharjusta tuli yksi Suomen luonnon edustajista ja sen maisema nousi osaksi kansallisaatetta ja patriotismia. Sotien jälkeen etenkin ulkomaille suunnattua Suomi-

kuvaa esitettiin Punkaharjun kautta, kun sen luonnon kauneutta tuotiin esille erilaisissa esitteissä ja julisteissa. (Knapas & Paaskoski, 2005: 62, 108.) Punkaharju on siis tunnettu jo kauan ainutlaatuisena Suomen ja suomalaisuuden maisemana, joka on nimetty yhdeksi maamme kansallismaisemaksi.

Tässä tutkielmassa keskityn tarkkailemaan Punkaharjun kansallismaiseman merkitystä paikalliselle yhteisölle. Tavoitteenani on selvittää, kuinka paikalliset kokevat Punkaharjun kansallismaiseman heidän omien kokemustensa ja kuvailujensa kautta. Tutkielmassani painottuu haastateltavien ja maiseman välinen paikkasuhde, jonka analyysi ja tulkinta on aineistokeskeistä.

1.2 Keskeiset käsitteet ja tutkimusaineisto

Tutkielmani keskiössä ovat kansallismaisema, kansallinen maisemakuvasto sekä paikan taju (sense of place). Tässä tutkielmassa tarkoitan kansallismaisemalla suomalaista maisemaa, joka luetaan kansallisesti merkittäväksi maisemaksi ja kansalliseksi symboliksi. Kansallismaisemassa yhdistyy luonnonmaisema ja kulttuurimaisema, ja sen historian koetaan olevan merkittävä suomalaisen kansantajun synnylle ja kehitykselle. Koska maisema on jatkuvassa muutoksessa ja kansallismaiseman status on kulttuurinen sopimus, vaikuttaa sen määrittelyyn ajallinen konteksti. (Heikkilä & Timonen, 2003: 6–9.)

Käsitteenä kansallismaisema on uusi, vaikka suomalaiseksi maisemaksi on jo kauan käsitetty ylhäältäpäin avautuva näkymä järvi- tai metsämaisemaan. Vuonna 1992, kun ympäristöministeriö nimesi Suomen 27 kansallismaisemaa, termi alkoi vakiintumaan yleiskielessä, ja se sai rajatun merkityksen. (Häyrynen, 2005: 17.)

Kansallismaiseman käsitettä voi lähestyä myös maisemakuvastotermin kautta, joka luo syvällisemmän katsauksen suomalaiseen maisemaan. Mauno Häyrysen mukaan maisemakuvaston lähtökohtana toimii maiseman käsittäminen ja se, kuinka se on kehittynyt kansakunnan rakentumisprosessin yhteydessä. Kansallisen maisemakuvaston tehtävänä on kuvittaa ja sitoa kansallisvaltio aikaan ja paikkaan, sekä muodostaa yhtenäinen kuva suomalaisesta maisemasta, jonka mukaan yksittäiset kansallismaisemat määrittyvät. Ensimmäisen varsinaisen kansallisen maisemakuvaston Suomi sai 1800-luvulla, kun Zachris Topelius toimitti teoksen *Finland främstäldt i teckningar* (1845–1852). Topelius hyödynsi teoksessaan varhaisempia kuvastoja ja hyödynsi niitä kansallisen ideologian käyttöön. Tästä syntyi ”topeliaaninen” maisemakuvasto, jonka tärkeänä osana Punkaharju on. (Häyrynen, 2005: 19–21, 41.)

Tutkielmani keskeisenä käsitteenä on myös paikan taju. Se on etenkin kulttuurimaantieteessä keskeinen termi, jolla tarkoitetaan ihmisen käsitystä paikasta ja siihen kiintymisestä. Se muodostuu paikan herättämistä tunteista, pysähtyneisyyden tuntemuksesta ja läheisyydestä ihmisen minuuteen. Paikan taju voi olla vahvasti sidoksissa kotiin ja kotipaikkaan, mutta se voi syntyä myös uudessa paikassa lyhyessä ajassa. Paikan tajuun liittyy vahva tiedostaminen niin itsestä kuin paikastakin, sekä mielikuva muuttumattomuudesta ja pysyvyydestä. Kuitenkaan mikään paikka ei voi pysyä muuttumattomana ikuisesti. Paikan taju on jokaiselle henkilökohtainen side paikkaan ja siihen liittyvine tuntemuksineen ainutlaatuinen. (Tuan, 2004: 44–55.)

Tämän tutkielman lähtökohtina ovat Topeliuksen tekstit Punkaharjusta *Maamme*-kirjassa ja Punkaharjun kehittyminen suomalaiseksi kansallismaisemaksi. Punkaharju valikoitui tutkielmani aiheeksi, sillä olen asunut siellä elämäni ensimmäiset 17 vuotta ja koen paikan itselleni todella läheiseksi. Toisena syynä tutkielmalleni on Punkaharjun kansallismaiseman lisääntynyt näkyvyys valtakunnallisessa mediassa. Punkaharju ja etenkin sen kansallinen puoli on nostettu esille erilaisten valtakunnallisten äänestysten ja kilpailuiden myötä. Myös Suomi 100-vuotisjuhlavuonna Punkaharju oli esillä kansallismaisemana ja siitä muun muassa painettiin muiden maamme kansallismaisemien yhteydessä juhlavuoden kolikko. Vuonna 2017 Punkaharju valikoitui yleisöäänestyksellä vuoden retkikohteeksi, ja harjun läpi kulkeva Harjutie valittiin vuosisadan tieksi. Punkaharjun tunnettavuutta niin valtakunnallisesti kuin globaalistikin on viime vuosina lisännyt myös Saimi Hoyerin pitämä Hotelli Punkaharju ja sen matkailutoiminta.

Tutkimusprosessi alkoi kevättalvella 2019, jolloin keräsin aineistoja haastattelujen avulla. Tutkielmaani varten olen haastatellut kolmea 50-60-vuotiasta henkilöä, jotka asuvat tai ovat asuneet merkittävän ajan elämästään Punkaharjulla. Haastattelujeni teemana ovat haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset ja suhde Punkaharjuun, alueen sosiaalinen ulottuvuus sekä tulevaisuuden näkymät. Etenkin haastateltavien henkilökohtainen suhde harjualueeseen painottuu tutkielmassani, ja tarkastelen sitä paikan tajun käsitteen avulla. Koska haastattelemani henkilöt ovat tässä tutkielmassa anonymoituja, olen nimennyt heidät peitenimillä Anna, Antti ja Iida. Haastatteluissa käytetty runko löytyy tutkielman liitteestä 1.¹ Tutkielmassani tutkittava alue määrittyy maantieteellisesti Punkaharjun harjualueeseen, eikä kirkonkylää tai Tuunaansaarea ole laskettu siihen mukaan.

¹ Ennen haastatteluja haastateltavat ovat täyttäneet Oulun yliopiston kulttuuriantropologian oppiaineen suostumuslomakkeen, jossa osallistuville henkilöille taataan anonymiteetti sekä selvitetään, mihin aineistoa käytetään ja missä sitä säilytetään. Tässä tutkielmassa kerätty haastatteluaineisto on tutkielman tekijän hallussa.

Tutkielmani keskeisenä lähteenä toimii FT Jyrki Paaskosken, toimittama teos *Luonnon vihreä ajatusviiva – Punkaharjun kansallismaisema* (2005), jossa Punkaharjun historiaa ja sen symbolista kehitystä on käsitelty kattavasti muun muassa Nenosen, Paaskosken, Knapaksen ja Häggmanin kirjoituksissa. Muina tärkeinä lähteinä ovat Mauno Häyrysen teos *Kuvitettu maa – Suomen kansallisen maisemakuvaston rakentuminen* (2005) ja Yi-Fu Tuanin artikkeli *Sense of Place: Its Relationship to Self and Time* (2004).

2. Punkaharju

2.1 Harjun, sen sijainnin ja maisemakuvauksen lähtökohtia

Punkaharjun harjumuodostelma syntyi noin 12 000 vuotta sitten viimeisimmän jääkauden nopean lämpenemiskauden aikana (Nenonen, 2005: 18–23). Lämpötilan noustessa jään alle muodostui tunneleita, joita pitkin sulamisvedet valuivat kohti jäätikön reunaa kuljettaen ja kasaten matkan varrelle hiekkaa ja soraa (Jääkauden jälkeen, 2014, luettu 10.11.2019). Maa-aineksen kasautuminen tunneleihin muodosti Punkaharjun, jota pidetään yhtenä harjumuodostelman tyypillisimmistä edustajista (Nenonen, 2005: 18).

Punkaharjun historiaan on vaikuttanut sen maantieteellinen sijainti Venäjän ja Ruotsin välissä. Kahden suurvallan kilpaillessa rajaseudusta alueella vallitsi sodan ja rauhan tasapainottelu, joka jätti jälkensä niin ihmisiin kuin heidän elinkeinoihinsa. Historiansa aikana Punkaharju on ehtinyt kuulua niin Ruotsille kuin Venäjällekin ja ollut molempien valtakuntien verotuksen alaisena jopa yhtäaikaan. Venäjän vallan alle alue joutui Turun rauhan yhteydessä 1743. Uusi raja vaikeutti ihmisten elämää, sillä se jakoi pitäjiä kahtia, ja esimerkiksi kirkossa täytyi käydä ”ulkomailla” (Paaskoski, 2005: 36–38.)

Punkaharjun matka kansallismaisemaksi on ollut monivaiheinen ja sen rakennusprosessi tietoista (Paaskoski & Paaskoski, 2005: 10). Alue on kohdannut sotia, ollut Suomen lippulaivana ulkomaan markkinoinnissa ja esiintynyt taiteessa. Kuten edellä on todettu, Zachris Topelius toi Punkaharjun kansalliseen tietoisuuteen *Maamme* -kirjassaan vuonna 1875 (suom. 1876). Siinä hän on kuvannut Punkaharjun maisemaa seuraavasti:

”Tältä harjanteelta, noiden petäjien ja koivujen huojuvien latvojen päällitse, aukeaa lähellä ja kaukana mitä viehättävin ja vaihtelevaisin näköala joka taholle selkien, salmien ja saarien yli.

Oikealla puolen on ihana, suuri Puruvesi, vasemmalla puolen yhdistynyt jakso pienempiä selkiä, jotka ovat vieläkin avarampaa Pihlajavettä. - - Niiden keskellä ui Punkaharju kuin suunnattoman suuri vesilintu levitetyin siivin, ympärillä poikaset, nuo pienet saaret, jotka etsivät turvaa sen kupeilta.” (Topelius, 1951: 58–59.)

2.2 Punkaharju matkailukohteena

Tarkasteltaessa Punkaharjua matkailukohteena, on huomattava, että jo 1700-luvun filosofia vaikutti ihmisten suhtautumiseen luontoa kohtaan. Luonnonvarojen hyödyntämisestä, eli rationaalisesta suhtautumisesta luontoa kohtaan siirryttiin romanttisempaan, yksilöpainotteiseen, tapaan nähdä ja kokea luonto. Luonnon- ja luonnonvarojen suojelu nousi esille ja esimerkiksi Ruotsissa lainsäädäntö sääтели luonnonvarojen käyttöä 1700-luvun puolivälistä alkaen. Valistuksen aikana etenkin taiteella oli suuri vaikutus ihmisten luontosuhteeseen. Luontoa alettiin romantisoimaan voimakkaasti. ”Villi luonto” nähtiin ihanteellisena ja tavoitteellisena, mystisenä luonnontilana ihmisen muokkaamaa ympäristöä vastaan. Toki rationaalinen ja romanttinen lähestymistapa ilmenivät limittäin, eikä mitään suurta vaihdosta tapahtunut kerralla, vaan muutos filosofiassa tapahtui pikkuhiljaa. Lopulta romanttisesta, yksilöllisestä tavasta kokea luonto kehittyi edelleen kansallinen luontosuhde. Muun muassa Punkaharju alettiin nähdä kansallisena tunnuskuvana. Siitä tuli Suomen symboli, julkinen paikka. (Knapas, 2005: 51–54, 58.)

Punkaharjun matkailun juuret sijaitsevat jo 1700-luvulla, jolloin alueeseen kohdistui sotilaallista kiinnostusta raja-aseman myötä. Aluetta kartoitettiin ja tutkittiin tuolloin ahkerasti. (Knapas, 2005: 50–51.) Etenkin venäläisten turistien keskuudessa Punkaharjusta tuli suosittu matkailukohde 1830-luvulta lähtien. Syynä suosioon oli alueen läheisyys, eikä se ollut Venäjän kiellettyjen matkailukohteiden listalla. Punkaharju myös pystyi vastaamaan matkailijoiden odotuksiin ja oli tarpeeksi eksoottinen paikka turismille. (Paaskoski, 2005: 113.)

Matkailijoiden määrän kasvaessa Punkaharjun resursseja etenkin majoituksen osalta oli päivitettävä. Vuonna 1879 valmistunut Valtionhotelli rakennettiin Aleksanteri II:n päätöksestä. (Paaskoski, 2005: 121–122.) Punkaharjun valtionhotelli on Suomen vanhin yhä nykyisin toimiva hotelli, ja se tunnetaan nykyisin Hotelli Punkaharjuna (Punkaharjun historia, luontoon.fi, luettu 10.11.2019). Vuonna 1906 avattu rautatie Elisenvaarasta Savonlinnaan johti matkailun nousukauteen vuosien 1905 ja 1914 välillä. Majoituksesta tuli pulaa ja sitä helpottamaan perustettiin Hotel Finlandia, joka oli ajanmukainen ja panosti myös talvimatkailuun. (Paaskoski, 2005: 128–129, 131, 140.) Ensimmäisen matkailun nousukauden katkaisi kuitenkin ensimmäinen maailmansota,

jolloin matkailu vaikeutui. Hotelli Finlandia toimi sisällissodan ja talvisodan aikana sotasairaalana ja Punkaharju otettiin osaksi Salpalinjaa. (Paaskoski, 2005: 46, 49, 138–139.)

Punkaharjulla on ollut oma roolinsa myös Suomi-kuvan luomisessa sotien välisenä aikana (Paaskoski, 2005: 104). Harjua kuvailtiin esitteissä ja matkaoppaissa suomalaisena paratiisina, topeliaanisesti kirjoittajat ilmaisivat Punkaharjun olevan ”--Suomen kaunein paikka” (Paaskoski, 2005: 108). Alueen puhdas luonto ja sen mahtavat järvimaisemat edustivat koko Suomen luontoa monissa yhteyksissä (Paaskoski, 2005: 104–108).

Vaikka Punkaharju on ollut niin luonto- kuin kulttuurimatkailun kohde, on sen terveellinen, parantava ilma ollut yksi syy vierailulle. 1903 takaharjulle perustettiin parantola, joka oli erikoistunut aikansa vakavimpaan tautiin, tuberkuloosiin. Parantola oli kansanparantola, jonne vähävaraisillakin oli mahdollisuus mennä hoidattamaan itseään. Parantolan potilaita ei niinkään voida laskea matkailijoiksi, mutta heidän omaisensa nostivat matkailua ja käyttivät majoituspaikkoja. (Paaskoski, 2005: 166, 172.) Nykyisin parantolan paikalla toimii kuntoutussairaala Kruunupuisto.

Punkaharjulla oli toisen maailmansodan aikana erityinen asema koko kansan virkistyskohteena ja se sopi vähävaraisillekin. Valtio tuki lomanviettoa alueella, ja Punkaharjulle rakennettiin ”sosiaalisin perustein toimiva lomakylä” (Paaskoski, 2005: 145), jonne aseveliperheiden äidit lapsineen pääsivät lomailemaan valtion kustannuksella. (Paaskoski, 2005: 142–145.) Jatkosodan jälkeen Punkaharjusta tuli taas suosittu matkailukohde, ja alueelle perustettiin leirintäalueita, kuten Mustaniemi. Esimerkiksi 60- ja 70-luvuilla Punkaharjun juhannusjuhlat olivat tunnettuja koko maassa. Matkailun nurja puoli alkoi kuitenkin pian näkymään herkässä harjuluonnossa. Alueella oli paljon roskia, autot laskivat jätevesiään luontoon, vilkas liikenne aiheutti vakavaa eroosiota ja maastopalojen vaara nousi. Talous- ja ympäristöongelmien myötä Mustaniemi suljettiin 1980-luvun alussa. (Paaskoski 2005: 151–157.)

Vaikka matkailu on ollut keskeistä Punkaharjulla jo 1700-luvulta lähtien, on se viime vuosina nähtävästi lisääntynyt ja monipuolistunut. Yhtenä syynä tähän nousuun on selvästi Saimi Hoyerin avaama Punkaharjun valtionhotelli, jonka historia ulottuu 1800-luvun alkuun, ja joka jo tuolloin toimi suosittuna matkailukohteena venäläisten keskuudessa. Hoyer on onnistunut tuomaan Punkaharjun kattavasti niin kansalliseen kuin globaaliinkin mediaan, ja monien tahojen huomio on kiinnittynyt alueen potentiaaliin matkailukeskuksena. On hienoa, että aluetta tuodaan esille nimenomaan sen upean, jo vuosisatoja ihmisiä hämmästyttäneen luonnon kautta. Viime aikoina Punkaharjun asema kansallismaisemana – Suomen luontoa ja kauneutta edustavana maisemana – on näkynyt esimerkiksi alueen valitsemisena vuoden 2017 retkeilykohteeksi Suomen sadannen juhluvuoden kunniaksi

painetuissa kolikoissa, sekä Punkaharjun Harjutien valitsemisena yleisöäänestyksen kautta Suomen vuosisadan tieksi.

2.3 Punkaharju kansallismaisemana

Punkaharjun matka suomalaiseksi kansallismaisemaksi alkaa jo ajalta, kun Suomi oli Ruotsin kuningaskunnan vallassa. 1700-luvulla Suomeen perustettiin metsälaitos Ruotsin hallinnon aikaisen metsälainsäädännön mukaan. Vaikka metsälaitos myöhemmin lakkautettiin, metsien tarve ja huoli niiden hyvinvoinnista johtivat uudenlaisiin ehdotuksiin metsiä koskevista laeista. Ruotsi antoi Suomelle mallin metsien- ja luonnonsuojelusta sekä ympäristön kestävästä käytöstä. (Häggman, 2005: 184–187.)

Vuonna 1843 perustettiin Punkaharjun Kruununpuisto Venäjän keisari Nikolai I:n julistuksesta. Se kattaa koko harjun ja nykyisen metsäntutkimuslaitoksen alueen. Kruununpuiston perustaminen johti maa-alueiden lunastamiseen valtiolle, mikä varmisti alueen suojelun. Pakkolunastaminen johti muutamiin maanomistuskiistoihin, ja alueella ennen toiminut kaskeaminen oli lopetettava. Kruununpuiston suojellut alueet rajattiin kiviaidalla, ja alueelle palkattiin kaksi metsänvartijaa valvomaan alueen suojelua ja käyttöä. Vaikka Kruununpuiston luonto oli suojeltu, ei sen ainoa tehtävä ollut toimia luonnonsuojelualueena, vaan sillä oli myös taloudellisia tarkoituksia. (Häggman 2005: 184–192.) Punkaharjun osalta taloudellinen tarkoitus oli toimia mallimetsänä muulle valtakunnalle, jossa metsänhoito suoritettiin ”kauneudellisia näkökohtia silmällä pitäen” (Häggman, 2005: 193.)

Punkaharjulle perustettiin metsäntutkimuslaitos vuonna 1917. Vaikka itsenäistymisen jälkeen luonnonsuojelulait eivät enää alueella päteneet, hoidettiin sitä silti luonnonsuojelualueena. Vuonna 1991 säädettiin uudestaan laki Punkaharjun luonnonsuojelualueesta, joka on kooltaan 679 hehtaaria. Pinta-alasta 192 hehtaaria on metsää ja loput vesialueita. Metsistä osa on luonnonvaraista aarnimetsää ja osa puistomaista kansallismaisemaa. Alueen hoidon ja maisemahakkuiden tavoitteena on kansallismaiseman säilyttäminen tuleville sukupolville (Häggman, 2005: 187–199.)

Punkaharju on esiintynyt kirjallisuudessa 1700-luvulta lähtien. Siitä on tehty useita kuvaelmia ja matkakertomuksia jopa ulkomailla. Merkittävimpiä kirjailijoita ja suomalaisen maisemakuvauksen luoja, joiden ”muusana” Punkaharju on toiminut, ovat muun muassa Johan Ludvig Runeberg (1804-1877) ja Zachris Topelius. (Knapas, 2005: 62, Paaskoski, 2005: 64.) Etenkin

1800-luvulla suomalaista maisemakuvaa luotiin kirjallisuuden ja taiteen avulla. Luonnon nähtiin heijastuvan kansaan ja sen luonteeseen, jonka vuoksi kuvaukset ja taide luonnosta muodostui tärkeäksi rakennuspalikaksi kansallistunteen herättämisessä. (Paaskoski, 2005: 64.)

Runeberg on tunnettu roolistaan Suomen kansan ja suomalaisen luonnon ihannekuvan sekä patriotismin tunteen rakentajana (Klinge, 1997. Kansallisbiografia.fi, luettu 10.11.2019.) Vaikka Runebergin runot eivät ole sidottuina Punkaharjuun, on paikalla ollut epäilemättä osansa kirjailijan tuotannossa. Runebergin mukaan hongat ja järvinäkymä olivat suomalaisten ideaalimaisema. (Paaskoski, 2005: 64.) Punkaharjun merkityksen runoilijalle paljastavat muun muassa hänen vaimonsa kirjepäiväkirja ja anekdootti, joissa tämä paljasti maiseman vaikutuksen Runebergiin. Samaisen kirjepäiväkirjan pohjalta julkaistiin Punkaharjuun liittyvä artikkeli 1839 *Borgå Tidning* -lehdessä. Kyseisen lehtiartikkelin on arveltu olevan ponnahtauslautana kiinnostukselle Punkaharjua kohtaan, sillä sen myötä kuvaukset alueesta ja alueella vierailut yleistyivät. Runebergin kunniaksi harjulle on myös pystytetty muistomerkki 1939. (Paaskoski, 2005: 64–70, 74.)

Toisin kuin Runeberg, Zachris Topelius ei jättänyt itseään inspiroivia paikkoja piiloon teoksissaan. Topelius kuvasi Punkaharjua paljon, ja kutsui tätä muun muassa ”Suomen kauneimmaksi paikaksi”. Myös Topeliuksen kokoamassa *Maamme* -kirjassa hän kuvaili Punkaharjua. Kirjan myötä Punkaharju iskostui monen sukupolven suomalaisiin ideaalisena harjumaisemana, sillä *Maamme* -kirja oli käytössä oppikirjana valtakunnallisesti aina 1950-luvulle saakka. Topelius oli niin vakuuttunut Punkaharjun kauneudesta, että kirjoitti siitä jo ennen kuin oli itse käynyt siellä. (Paaskoski, 2005: 76–77, 112.) Myös Topeliusta on muistettu harjualueen ympäristössä, kun valaistu Topeliuksen polku opastauluineen avattiin toukokuussa 2018 (Seppäläinen, 2018. ita-savo.fi, luettu 10.11.2019.)

Punkaharjusta tuli kaikkien suomalaisten yhteinen maisema, joka huokui suomalaista kauneutta ja puhtautta 1900-luvun alussa. Kirjalliset kuvaukset kuitenkin keskittyivät vain maisemaan ja kulttuuriperintöön. Paikalliset jäivät miltei aina maiseman varjoon, eikä arkipäiväisyys kuulunut Punkaharjuun ja sen maisemaan. Toisaalta Punkaharjusta tuli kansallinen symboli, sillä se oli niin julkinen, eikä yksilöllisiä kokemuksia painotettu, vaan jopa välteltiin. (Paaskoski, 2005: 241.)

Kirjallisuuden lisäksi kansallisesti ja globaalistikin tunnettuja ovat Punkaharjulta otetut valokuvat. Ne kuvittivat niin postikortteja, oppikirjoja kuin ulkomaalaisia matkaoppaitakin. Matkailun saralla tätä käytettiin hyväksi ja Punkaharju edusti ulkomailla koko Suomen luontoa. Valokuvat eivät olleet pelkästään hienolta paikalta nopeasti räpsittyjä kuvia, vaan niissä oli mukana symboliikkaa vahvistamassa Punkaharjun asemaa kansallismaisemana (Paaskoski, 2005: 94–102.)

3. Punkaharjun merkitykset paikallisille

”Ei oo muuta samanlaista kun Punkaharju, se tekee siitä ainutlaatuisen” – Antti

Tässä luvussa analysoin tekemieni haastattelujen perusteella haastateltavien suhdetta Punkaharjuun ja sen statukseen kansallismaisemana. Jaottelen analyysin haastattelurungon laajojen teemojen mukaan henkilökohtaisiin ja sosiaalisiin merkityksiin, luontoarvoihin ja maisemaan, kansallismaisemaan sekä tulevaisuuden näkymiin. Haastatteluissa pyrin saamaan kokonaislaatuksen kuvan siitä, kuinka maisemassa toimitaan ja millaisena se koetaan. Pyysin haastateltavia kuvailemaan Punkaharjun ympäristöä eri vuodenaikoina, eri aistien kautta sekä kertomaan muistoja alueeseen liittyen. Tästä johtuen analyysini on hyvin aineistokeskeistä, ja kuvaan haastateltavien maisemasuhdetta heidän omien sanomisiensa mukaan.

3.1 Henkilökohtaiset merkitykset

Paikan tajun syntymiseen voidaan liittää kolme pääideaa, jotka ovat tunne paikan pysähtyneisyydestä ja sen tiedostamisesta, tunneside paikkaan sekä paikan ja itseyden yhteys (Tuan, 2004: 45–46). Usein ihmisten side kotiseutuun on vahva, sillä siihen liittyy paljon muistoja ja ihmisiä. Tuanin mukaan (2004) paikan taju voi kuitenkin muodostua myös muuhun paikkaan kuin kotiin. Paikan tajun kehittyminen edellyttää havahtumista niin paikassa kuin ihmisen elämässäkin. Lapsuudessa ja nuoruudessa paikan tajun kehittyminen voi olla hankalaa, sillä jokainen vuosi tuo mukanaan muutoksia havainnointiin ja ajatteluun, kuten seuraavassa lainauksessa tulee ilmi.

”...ei se sillon vielä nuorempana, tai siis sanotaan alle kymmenen, viistoista vuotiaana, hirveesti merkannu, mut sit kun rupes liikkumaan [harjualueella] ja tajuamaan, niin sit se rupes merkkamaan enemmän ja enemmän.” – Antti

Jotta paikan taju voi kehittyä vahvaksi, tulee ihmisen elämässä olla edes jossakin määrin vakaa vaihe. Paikan pysähtyneisyyttä vaaditaan, jotta ihminen saa siitä ikään kuin otteen. (Tuan, 2004: 45–46.) Seuraava lainaus kuvaa hyvin sitä, kuinka paikan taju voi muuttua ihmisen elämässä. Side kotipaikkaan on edelleen vahva, mutta uusi paikka voi tuntua tärkeämmältä, kun se on ollut mukana elämän myöhemmässä, vakaammassa vaiheessa:

”Ehkä se on jottain niiku, ehkä jonkin tyyppistä ikävää sit kuitenkin sinne. Koska siellä kuitenkin oli niikun suurin osa elämästä. Et siel on niiku ollu ne kaikki, tapahtunu ne isot asiat, lapset on syntyne ja... Siel on niiku, on ollu ne hyvät ja ehkä sitten ne huonotkii asiat” -Iida

”...miulla on jääny joku sellanen, että mie oon ollu ehkä joku 7-vuotias ja oli kevät, hirveen hyvät hangenkelit ...ja kuleksin pitkin niitä peltoja ...ja sillon just aurinko oli tehny sen semmosen keltasen vanan sinne taivaanrantaan. Niin miusta se oli se semmonen miun sielunmaisema hirmu pitkään, mut kyl se on nykysin Punkaharju. Ihan ehottomasti.” – Iida

Maisema voi merkitä toisille myös toimeentuloa ja sitä kautta muodostua tärkeäksi, jokapäiväiseksi ympäristöksi. Tässä tapauksessa työ ja paikan taju ovat yhteydessä toisiinsa. Antti kuvaa ammattinsa ja Punkaharjun suhdetta seuraavasti:

”...se näkyy joka päiväsessä elämässä. Ihan siis oikeestaan kaikessa. Se et joka päivä sie näät sen siinä, ja totta kai se merkitsee miulle myös osittain toimeentuloa, koska siellä asiakkaat haluu käyä ja liikkuu siellä. Vien sinne asiakkaita ja haen sieltä asiakkaita ja... Se näkyy työelämässä päivittäin.” -Antti

Vaikka maisema on osana arkipäivää ja työntekoa, sen vaikutukseen ei ole turtunut, vaan sinne hakeudutaan myös työajan ulkopuolella:

”Tänä päivänä koko harjuaalue on ehkä vapaa-aikana vielä tärkeempää, kun, no ainakin henkisesti totta kai tärkeempää, kun se työn teko samalla alueella.” -Antti

3.2 Sosiaaliset merkitykset

Ihmisen suhde maisemaan ei ole vain yksilöllinen ja henkilökohtainen, vaan se sisältää myös suhteen luontoon ja toisiin ihmisiin (von Bonsdorff, 2005: 44). Paikkoihin liittyvät muistot ja henkilöt vaikuttavat paikan kokemiseen suuresti. Myös kulttuuriset arvot ja visuaaliset maisemakuvaukset luovat mielikuvia ympäristöstä, jossa elämme ja havainnoimme (von Bonsdorff, 2005: 46). Ihminen ei siis ole maisemassa yksin, vaan osana ympäristöään ja vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin. Maisema on ihmisten luoma, eikä sitä voi olla ilman yleisöä, joka tuo paikalle mainetta ja herättää sen eloon. (Sepänmaa, 2007: 16–17.)

Haastatteluissa tulee ilmi etenkin maiseman ja perheen yhteys. Kumppani on saatettu tavata Punkaharjulla tai hänen kanssaan on vietetty ikimuistoisia kesäiltoja siellä. Lasten kanssa taas on lähdetty retkeilemään harjuluontoon. Muistot liittyvät yleensä ihmisiin ja niiden kautta myös maisema ja sen vivahteet nousevat mieleen.

”...joskus ajeli polkupyörällä yöllä vastaan sitä tuolla harjulla, ja sitten siellä vietettiin kahenkeskisiä hetkiä siellä harjun uumenissa. Mukavia muistoja ne.” – Antti

”...ja vaikka oli mitä Eiffel-tornia, niin ei, kyl tää on niin kun häämatkakohde” – Anna

”...aina [lasten] kaa lähettii kävelee sinne ja käytiinhän sitä nyt uimassakkii Mustassaniemessä.”

- Iida

Perheen ja ihmissuhteiden lisäksi sosiaalisia merkityksiä luovat Punkaharjulla järjestettävät tapahtumat, jotka houkuttelevat niin paikallisia kuin ulkopaikkakuntalaisiakin. Harjuaalue on otollinen ympäristö monelle urheilutapahtumalle ja etenkin vuosittainen Punkaharjun halkijuoksu on saanut kestopuoston paikallisten ja matkailijoiden keskuudessa. Kesällä 2019 halkijuoksu vietti 50-vuotisjuhlavuottansa. Myös lapset ja nuoret ovat olleet mukana järjestämässä

Punkaharjulle tapahtumia. Syksyllä 2017 koululaiset olivat mukana Aikahyppy kansallismaisemassa -tapahtumassa, jossa oppilaat esittivät tapahtumia Punkaharjun historiasta. Tapahtuman käsikirjoitus perustui samaan Jyrki Paaskosken teokseen *Luonnon vihreä ajatusviiva – Punkaharjun kansallismaisema* (2005) , jota käytän tässä tutkielmassa.

Uuden noston harjualueella järjestettäviin tapahtumiin metsämuseo Luston lisäksi on tuonut Saimi Hoyerin vuodesta 2016 luotsaama Hotelli Punkaharju. Tapahtumat ovat monipuolisia ja välittävät niin harjuluonnon ainutlaatuisuutta kuin alueen historiaakin. Tällaisten tapahtumien myötä myös paikallisten kiinnostus ja tietoisuus alueesta on herännyt, ja tapahtumat ovatkin saavuttaneet suuren suosion. Antti kuvaa Hotelli Punkaharjun merkitystä paikallisten suhteeseen Punkaharjua kohtaan seuraavasti:

”Harjuluonnon merkitys kasvo kaikille paikallisillekin ehkä sen myötä, kun tuo, tän kyseisen hotellin kautta, painoarvo matkailulle ja mainostusta kaikelle muulle, niin ehkä paikallisetkin on enempi ruvennu ymmärtämään tän asian merkitystä koko alueelle.”

Punkaharjulla toimii myös aktiivinen kyläyhdistys, joka järjestää harjualueelle tapahtumia ja ilmoittaa Punkaharjun mukaan erilaisiin kansallisiin kilpailuihin ja äänestyksiin. Viimeisimpänä mainittakoon Vuosisadantie -kilpailu, jonka Harjutie voitti.

”Et nää yrittäjät. Yrittäjät on nyt kovasti panostaneet tähän harjuun, ja tekee semmosta nostetta. Et missä vaan on mahdollista tuoda esille, et jos tulee joku tällanen kampanja tai kisa tai joku, niin sieltä joku aina liittää Punkaharjun mukaan.” – Anna

”Nii miusta niillä on kyllä kans sellanen noste, että koko tän kylän imagoa, ettei vaan sen harjun, vaan koko tän kylän.” – Anna

Punkaharjun sosiaalista merkitystä korostaa myös sen arvostus paikallisten keskuudessa. Ylpeys kotiseutua ja sen maisemaa kohtaa nousee esiin silloin, kun alueelle saapuu

vieraita tai itse ollaan poissa kotoa. Punkaharjuun liittyviä tarinoita ja historiaa kerrotaan mielellään eteenpäin ja vieraat viedään tutustumaan harjun poluille ja rannoille.

”Kyllä sen on monta kertaa huomannu, kun on ite esimerkiks lenkillä, ja meillä ei oo vieraita, ja sit siellä tulee joitakin tuttuja, joilla on vieraita, niin kyllä sinne niin kun ensimmäiseks varmaan monet vie, harjualueelle ihmiset” – Antti

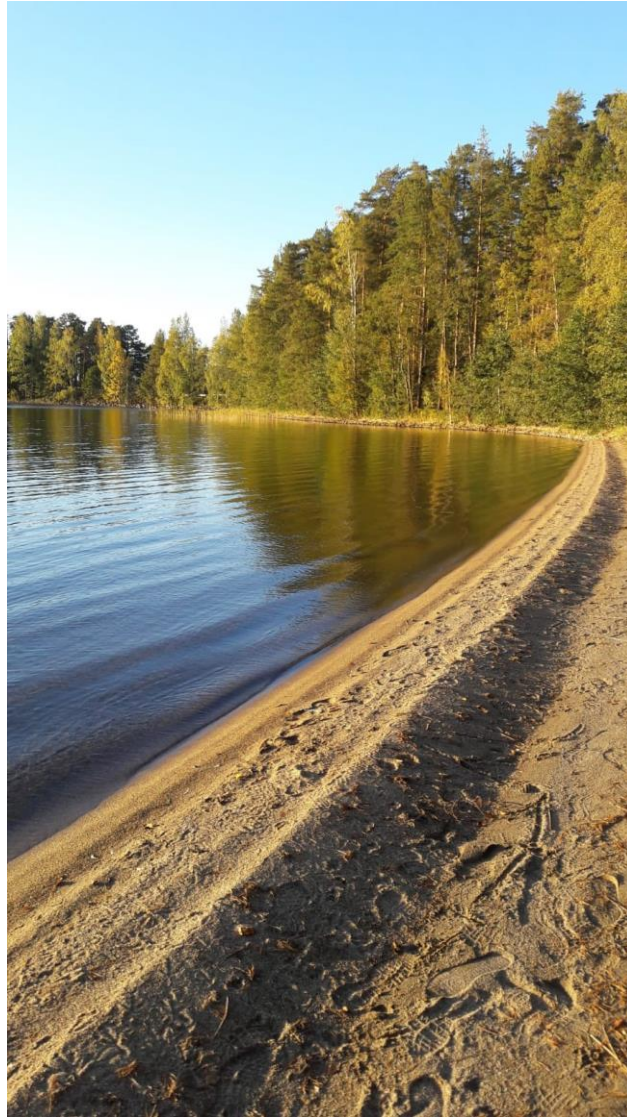
Maiseman siisteys ja käyttö myös kiinnostavat paikallisia, ja jos harjualueella tapahtuu jotain negatiivista, on se paikallisten puheenaiheena:

”Ja sitten se, että jos siellä harjulla tapahtuu jotain huonoo esimerkiks, et siellä roskataan tai muuta, niin sehän on puheenaihe, että ’Hitto vieköön, että meidän kansallismaisema tullaan sotkemaan’. Että ihmiset tajuaa sen arvon kyllä tasan tarkkaan.” – Antti

3.3 Luontoarvot ja maisemakuvaukset

”Konkreettisesti se on helppo sanoa, että liplattavat veet ja korkea harju ja mahtavat männyt siellä ja kumpuileva maasto. Sitten taas toisaalta vois sanoa, että on rauhallinen, siisti, hieno... Siellä on, vaikee keksii mitään semmosta niin kun uusia superlatiiveilla ei voi enää kehittää siihen, et se on vaan hieno.” -Antti

”Kesäyöt on miusta semmosia äärettömän olosia siellä. Koska sillon se kaikki on niin kun pysähtynyt ja usein vesistökin on tyyni ja se valo muu...” -Anna

Haastateltavat kuvaavat Punkaharjua hyvin monipuolisesti. Harjun värit, hajut ja tunnelma tuodaan esiin vivahteikkaasti. Kuten von Bonsdorff (2005) kirjoittaa, maisemassa oleminen ei ole passiivista, vaan monien aistien värjäämää toimintaa: liikkumista, havaitsemista, vuorovaikutusta ja työntekoa. Nämä tekijät mielikuvituksen lisäksi muodostavat maiseman kokemisesta kokonaisuuden, jonka jokainen osa vaikuttaa toisiinsa.

Von Bonsdorff on tarkastellut paikan yhteydessä myös paikan henkeä, *genius locia*, jota käytetään paikan erityisen olemuksen tai luonteen ilmaisuun (Forss, 2007: 111, 124 ← von Bonsdorff, 1998). Paikan henki yhdistetään usein tunnelmaan sen samankaltaisuuden takia, mutta tunnelma voi muuttua hetkessä toisin kuin paikan henki, jolla kuvataan paikan identiteettiä. Samoin kuin paikan tajussa, paikan hengen koetaan olevan pysyvä. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista, sillä paikat ja niiden oliot ovat jatkuvassa muutoksessa. Tunnelman ja paikan hengen erona on myös niiden

sanallinen kuvaaminen. Tunnelma on kuvattavissa sanoin, mutta paikan hengen kuvaaminen on sanallisesti vajavaista, eikä täysin kuvailtavissa. (Forss, 2007: 119–126.) Tulkitsen kuitenkin, että tutkimusaineistossa tulee ilmi kohtia, joissa on kyse paikan hengen kuvailun tavoittelemisesta. Seuraavissa lainauksissa Iida kuvailee maiseman ja harjuympäristön lohdullisuutta ja rauhaa, joka tuntuu pysyvänä:

”Mutta varmaan ihan joka kerta, vaikka olisin ollu kuinka ahistunu tai semmonen tukala olo, niin kun sieltä lähti, niin olo oli hyvä.” -Iida

”...se on ollu semmonen vahvistava tekijä. Että se on... Et jos aattelee, et vaikka ois ollu niiku kuinka vaikeeta, ja vaik on ollu paljon ystäviä, kenen kaa on niiku puhunu, mutta sit kun on se vaikee, niin kuitenkin loppujen lopuksi, itehän niitä omassa päässä pyörittää niitä asioista. Niin se on jotenki miun mielestä selkeyttänyt, kun sinne on männy.” -Iida

Punkaharjun ympäristö koetaan rentouttavana, rauhoittavana ja ajoittain jopa arjesta irrallisena paikkana, jossa ei ole kiireen tuntua. Kulttuuristen rakenteiden voidaan kokea jopa muuttuvan vapautuneemmiksi harjulla, mikä voi tuoda vastapainoa arkielämälle, vaikka paikka olisikin mukana jokapäiväisessä elämässä:

”...se on sellanen paikka, jossa ei stressata. Et sitten jos mulla on stressi niin mä ajan tuota päätietä pitkin et se on niin kun se. Se, et jos on kauhee kiire tai joku tällanen niin set menee sitä [päätieta], mut sit jos on semmonen olo, et halua vähän [rentoutua] sitten ajaa harjutietä pitkin, esimerkiksi jos menee kaupunkiin tai tulee sieltä pois, niin miusta se voi ehkä kuvata sitä et se on se semmonen niin kun ying ja yangin rauhallinen puoli.” -Anna

”Et se on semmonen vapaa ja vähän sallivampi. ...jotenkin tuntuu, että siellä on jotenkin sellasta välittömämpää, ihmiset tulee vastaa, niin tervehtii...” -Anna

”Siulla ei niin kiire ikinä siellä oo, että menee kieli vyön alle, ettet sie kerkee kattoo niitä maisemia”
-Antti

3.4 Kansallismaisema

”No mulla heti tuli mieleen, tämä Sakari Topelius on sanonu, että maailman kaunein huvipuisto. Nii miust se kyllä kattaa tän kohdan, et näin mie kuvailisin tätä.” – Anna

Yllä oleva lainaus sitoo Punkaharjun jälleen Topeliukseen, joka nosti Punkaharjun maiseman koko kansan maisemaksi ja osaksi kansallista maisemakuvastoa. Kansallismaisema ei ole pelkkä luonnonmaisema, vaan siinä yhdistyvät luonto, kulttuuri ja historia. Haastatteluissa kaikki nämä kansallismaiseman tunnusmerkit tulevat esille:

”...ne rakennukset sopii sinne, nii se on ehkä se semmonen, et jos ajattelis niiku kansallismaisemaa. Plus sitten tietysti se, että se on niin vanha historia sillä reitillä, mikä on kulkenu täältä jonnekki Viipuriin ja, missä on sitten taas niitä omia sukujuuria, tuolla Karjalassa. Et sitä on kulkenu niiku omat esi-isät sitä reittiä” -Iida

”...kyllä miusta se, että järvet ja puut ja se kumpuileva maasto, et se niin kun kuvaa tavallaan kuitenkin Suomea aika isosti. ...siellä on vähän niinkun kaikkee.” -Antti

”...ite sillon sen aikahypyn aikaan, oikeestaan vasta sillon ihan niin kun oikeesti ymmärsi, miten iso historiallinen merkitys tolla on ollu tolla harjulla. Ja miten paljon siellä on käyny semmosia historiallisia ihmisiä ja miten se on ollu niin kun tämmösenä rajana niin paljon, Venäjän ja Ruotsin näissä sodissa. Et tämmönen niin kun pieni kaistale Suomea on ollu kuitenkin aika merkittävässä osassa.” -Anna

Koska kansallismaisemien määrittelemine ei perustu pelkkiin luonnon ominaisuuksiin, on jokainen kansallismaisema osa laajempaa kansallista maisemakuvastoa. Kansallismaisemat ja niiden muodostama maisemakuvasto ovat kulttuurisia sopimuksia, joiden mukaan kansallisesti kallisarvoiset ja merkittävät maisemat on määritelty. (Heikkilä & Häyrynen, 2005: 19–21, Heikkilä & Timonen, 2003: 6–9.) Eri puolilta Suomea tulevat ihmiset voivat nähdä kansallismaiseman ympäristölle ”ominaiset” piirteet hyvin erilaisina. Myös kouluopetuksella on paljon vaikutusta siihen, millaiset maisemat käsitetään kansallismaisemiksi missäkin.

”Nii, mutta sekin, että joku sanoo, että kansallismaisema on joku Pohjanmaan niitty tai vilja-aitat, mut se vaan on itelleen piirtyny se kuva tuonne takaraivoon joskus aikoinaan, että se on... No ehkä se on jo kansakoulussa kirjoissa lukenu, että se on kansallismaisema, se on lyöty se leima ohtaan, että Punkaharju on kansallismaisema.” -Antti

”... Nii, että mitä se suomalaisuus sitten olis... No se on oikeestaan tommonen puhdas luonto, mikä siihen ainakin liittyy, että onko se sitten niin kun, no tietysti ite kun Järvi-Suomessa asuu niin vesi, sit jos joltain lappilaiselta kysyy, niin siinä on joku tunturi. Mut ehkä nää on semmoset mitä peruskoulussa opetetaan, että mitkä on jotkut tietyt maisema-alueen tunnusmerkit, niin ne ois semmosta kansallismaisema-ainesta, niin onhan harju kuitenkin yks sellanen erikoisuus.” -Anna

Konkreettisesti kansallismaiseman asema näkyy harjualueella erilaisten opasteiden teksteissä, vanhoissa rakennuksissa ja sen kansallisessa tunnettavuudessa. Harjualueella on ollut myös muutamia kansainvälisestikin huomiota herättäviä valtiovierailuja, kuten Venäjän presidentin Vladimir Putinin ja Suomen presidentin Sauli Niinistön tapaaminen kesällä 2017. Ulkomaalaisten matkailijoiden lisäksi Punkaharjun maisemasta tulee nauttimaan ihmisiä ympäri Suomea. Median lisääntynyt huomio on tuonut aluetta uudelleen esiin koko kansan keskuudessa

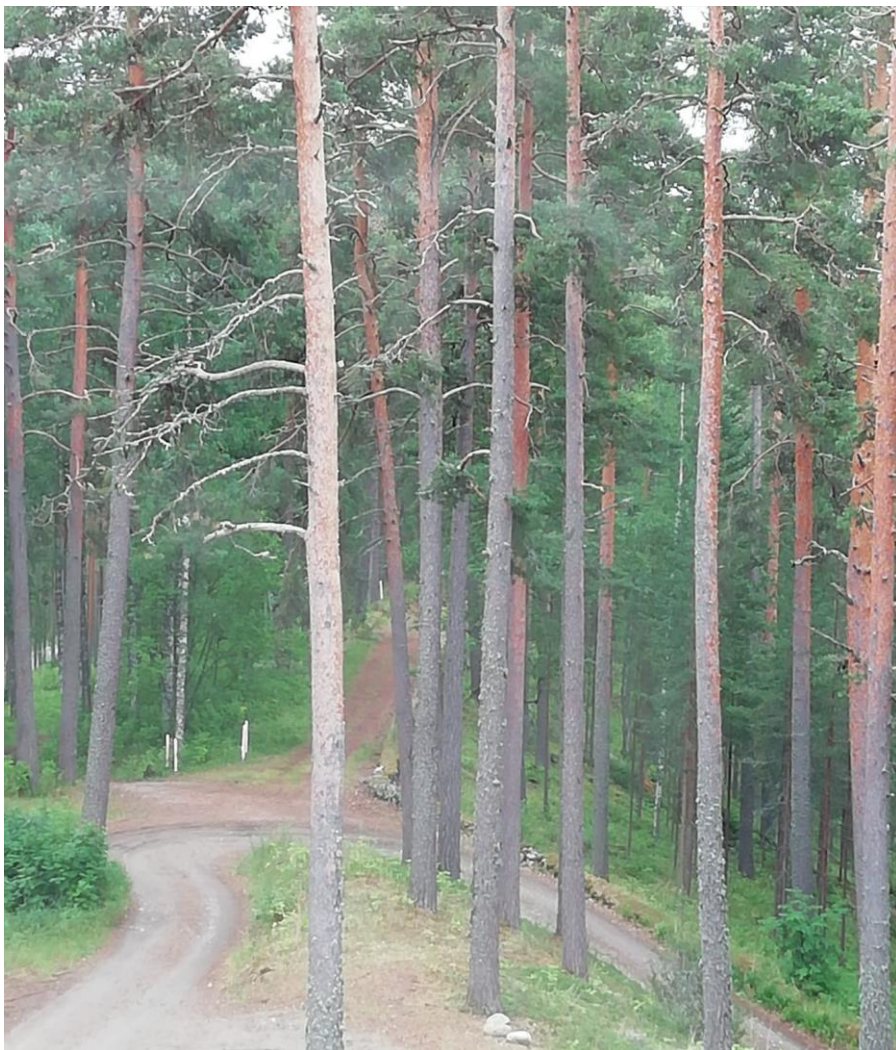
4. Yhteenveto

Tässä tutkielmassa olen edennyt henkilökohtaisesta paikkasuhteesta julkiseen. Käyttämäni keskeiset käsitteet muodostavat ikään kuin kolme sisäkkäistä kehää. Sisin kehästä on paikan taju, jolla kuvataan henkilön yksilöllistä suhdetta tiettyyn paikkaan tiettyssä hetkessä. Paikka on ainutlaatuinen ja osana laajempaa maisemaa. Toisen kehän muodostaa kansallismaiseman käsite. Se on paikkaa laajempi käsite, jossa ilmentyy kansallisuuteen liitettävät ominaisuudet luonnon, kulttuurin ja historian kautta. Uloin kehä käsittää koko kansallisen maisemakuvaston, jonka rakennusaineena kansallismaisema toimii. Se kattaa kulttuurisen sopimuksen siitä, millaiset maisemat luetaan kansallisesti arvokkaiksi ja muodostaa yleisen ajatuksen suomalaisesta maisemasta.

Punkaharjun kansallismaisemassa kaikki kolme käsitettä tulevat esille yksilöllisesti ja sosiaalisesti. Harjualueella on haastattelujeni perusteella paikallisille paljon merkitystä. Se toimii rentoutumisen, liikkumisen, sosiaalisen toiminnan ja mietiskelyn paikkana, jonka kruunaa kauniit ja monipuoliset maisemat. Osalla side Punkaharjuun on hyvinkin vahva ja vaikuttanut elämään monilla tavoilla. Myös itselleni Punkaharjulla on suuri merkitys, joka johti tämän tutkielman tekemiseen.

Punkaharjun tulevaisuuteen haastateltavat suhtautuvat vaihtelevan pessimistisesti ja toiveikkaasti. Etenkin median koetaan olevan tärkeä väline Punkaharju-kuvan levittämiseen niin Suomen kuin koko maailman tasolla. Tulevaisuuden valttikorteiksi mainitaan luonnon puhtaus ja lisääntyvä luontomatkailu. Kuitenkaan harjuaalueen ei haluta muuttuvan, sillä paikan hengen, *genius locin*, pelätään rikkoutuvan. Koska muuttumattomuus on mahdotonta, on tärkeää, ettei harjuaalueella tapahdu liian suuria muutoksia, jolloin paikan henki ei muutu radikaalisti ja nopeasti.

Kuten aiemmin mainitsin, matkailun koetaan olevan Punkaharjun tulevaisuudelle tärkeää. Suosio ja sen lisääntyminen eivät kuitenkaan ole yksiselitteisesti vain alueen hyödyksi. Kuten 1980-luvulla, matkailu voi yhä nykyään tuoda mukanaan myös paljon ongelmia ympäristölle ja tuhota luontoa. Liialliset turistimassat voivat muuttaa paljon paikan tunnelmaa ja henkeä. Haastatteluissa tulee ilmi, että matkailun kehityksen toivotaan olevan hillittyä ja ekologista. Punkaharjun tyyliin ja tunnelmaan sopivaa. Näistä syistä olisi tärkeää, että tulevat tutkimukset Punkaharjun harjuaalueesta keskittyisivät siihen, kuinka ihmisten asenteet, matkailun vaikutukset ja itse ympäristö muuttuvat, ja kuinka tästä muutoksesta saataisiin kestävää ja mielekästä.

Lähteet

1. Haastattelut

Tutkielmassani olen haastatellut kolmea henkilöä. Haastatteluissa olen käyttänyt pseudonyymejä haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi.

Anna, 50-60-vuotias, haastateltu 21.2.2019

Antti, 50-60-vuotias, haastateltu 21.2.2019

Iida, 50-60-vuotias, haastateltu 20.4.2019

2. Painetut lähteet

Forss, Anne-Mari (2007) *Paikan estetiikka: Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Helsinki Helsinki University Press.

Heikkilä, Tapio & Timonen, Risto (2003) *Suomalainen kansallismaisema*. Helsinki, Otava.

Härynen, Maunu (2005) *Kuvitettu maa: Suomen kansallisten maisemakuvastojen rakentuminen*. Helsinki, SKS.

Paaskoski, Jyrki, Paaskoski, Leena, Knapas, Rainer, Nenonen, Keijo, Häggman, Juhani, Nikkanen, Teijo, Flander, Jukka-Pekka (2005) *Luonnon vihreä ajatusviiva: Punkaharjun kansallismaisema*. Toim. Jyrki Paaskoski. Helsinki, SKS.

Sepänmaa, Yrjö, Heikkilä-Palo, Liisa, Kaukio, Virpi, Nieminen, Kai, Nuopponen, Tommi & Anttila, Lauri (2007) *Maiseman kanssa kasvokkain*. Helsinki, Maahenki.

Topelius, Sakari (1951) *Maamme kirja*. 57. painos. Porvoo, Werner Söderström osakeyhtiö.

Tuan, Yu-Fi (2004) Sense of Place: Its Relationship to Self and Time. In: *Reanimating Places. A Geography of Rhythms*. Edited by T. Mels. Aldershot, Ashgate 2004, pp. 45–55; Tim Cresswell, *Place. An Introduction*. John Wiley & Sons Ltd, UK [2004] 2015, 14; Casey 2011, 19.

Von Bonsdorff, Pauline (2005) Eletty ja mielletty maisema. Teoksessa: Aro, Laura & Halonen, Tero (toim.) *Suomalaisten symbolit*. Jyväskylä, Atena.

3. Sähköiset lähteet:

Hytönen, Mari (2013) Kuntaliitos Savonlinna-Kerimäki-Punkaharju: Henkilöstön asema kuntaliitoksessa. theseus.fi. Julkaisun pysyvä osoite on <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013100215762>. Luettu 10.11.2019.

Hyvärinen, Hasse (2014) Jääkauden jälkeen. luomus.fi. 30.11.2019. <https://www.luomus.fi/fi/jaakauden-jalkeen> Luettu 10.11.2019.

Kansallismaisemat. ympäristö.fi. 24.7.2013
<https://www.ymparisto.fi/fiFI/Luonto/Maisemat/Kansallismaisemat>, luettu 10.11.2019.

Klinge, Matti (1997) Runeberg, Johan Ludvig. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997– (luettu 10.11.2019)
Julkaisun pysyvä tunniste URN:NBN:fi-fe20051410; artikkelin pysyvä tunniste <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-002846> (ISSN 1799-4349, verkkojulkaisu)

Maantiede ja historia. topelius.fi. <http://topelius.fi/index.php?docid=67>, luettu 13.11.2019.

Seppäläinen, Timo (2018) Paikallisen yhteistyön voimannäyte: Uusi valaistu luontoreitti avataan Punkaharjulla. ita-savo.fi. 27.4.2018. Luettu 10.11.2019.

Punkaharjun historia. luontoon.fi. <https://www.luontoon.fi/punkaharju/historia>, luettu 10.11.2019.

4. Kuvalähteet

Kaikki kuvat kuuluvat Salla Marjakankaan yksityisaineistoon.

Kansikuva: Valok. Tuula Marjakangas

Sivu 15: Valok. Tuula Marjakangas

Sivu 18: Valok. Tuula Marjakangas

Sivu 20: Valok. Tuula Marjakangas

Liite

Haastattelurunko

Alkukysymykset

1. Nimi, ikä, syntymäpaikka?
2. Ammatti?
 - a. Esiintyykö Punkaharjun harjualue ammatissasi? Missä roolissa?
3. Kauanko olet asunut Punkaharjulla?

Henkilökohtaiset merkitykset

1. Kuinka Punkaharjun harjualue näkyy ja vaikuttaa elämässäsi?
 - a. Lapsuus, nuoruus, aikuisikä
 - b. Millä elämän aloilla?
2. Minkälaisia harjumaisemaan liittyviä muistoja sinulla on?
 - a. (liittyy elämäntilanteisiin, sosiaalisia, taloudellisia, esteettisiä jne.)

Sosiaaliset merkitykset

1. Onko maisema osana jotain harrastustasi? (Lenkkeily, retkeily, uiminen, luistelu jne.) Millä tapaa se on osa harrastustasi? Kuinka vaikuttaa kokemukseesi?
2. Koetko harjualueen ympäristön vaikuttavan terveyteesi? Miten?
3. Oletko osallistunut harjualueella järjestettäviin tapahtumiin? Millaisiin?
4. Millainen vaikutus harjualueella on paikalliseen yhteisöön?
 - a. Tapahtumat, maisema
5. Miten paikalliset huomioivat harjualuetta?
 - a. Esitelläänkö aluetta vieraille? Miten?
 - b. Kerrotaanko Punkaharjusta ulkopaikkakuntalaisille? Miten?
 - c. Miten Punkaharjua voisi tuoda esille?

Luontoarvot ja maisema

1. Kuinka kuvailisit Punkaharjun maisemaa?
2. Kuinka eri vuodenaajat vaikuttavat maisemaan?
 - a. Valo, kasvillisuus, värit, eläinkunta

3. Mitä tunteita maisema sinussa herättää?
4. Kuinka kuvailisit tunnelmaa Punkaharjulla?
 - a. Kerro joku esimerkki tästä tunnelmasta. (Eri vuoden- ja vuorokaudenajat)
5. Kuvailisitko harjualueen äänimaisemaa?
6. Mikä tekee Punkaharjun maisemasta ainutlaatuisen?

Kansallismaisema

1. Mikä tekee Punkaharjusta (sinulle) kansallismaiseman?
2. Kuinka kansallinen tunnettavuus ja status kansallismaisemana mielestäsi näkyy Punkaharjulla?
3. Miten se voisi näkyä?

Tulevaisuus

1. Millaisena näet Punkaharjun tulevaisuuden?
2. Mitkä ovat Punkaharjun valttikortit? Tulevaisuudessa?
3. Kuinka Punkaharjua tulisi kehittää?